

Таблиця 1.
Експлікація когнітивної метафори в алюзивних ГЗ

сфера ПФ тип метафори	фразеологія	Біблія	міфологія- фольклор	література	історія	Загалом (%)
онтологічні	252	127	93	105	71	648 (53%)
структурні	146	21	72	85	27	351 (29%)
орієнтаційні	87	31	43	56	12	229 (19%)

З Таблиці 1 можемо побачити, що найбільш вживаними в нашому матеріалі виявилися онтологічні метафори 648 ГЗ (53%), серед яких найбільш продуктивним є клас фразеологічних алюзій, де налічується 252 онтологічні метафори. Не дивно, що саме група фразеологічних алюзій виявилася найбільш продуктивною в плані когнітивної метафори. Адже фразеологію можемо назвати колективною творчістю народу, яка існувала протягом багатьох століть і описувала життя людей в різних його проявах, тому і стала культурним надбанням суспільства як форма комунікативного вираження.

Перспективним, на наш погляд, видається дослідження алюзивних ГЗ, утворених за допомогою когнітивної метафори в межах дискурсивної парадигми (наприклад, здійснити порівняльний аналіз таких ГЗ в британському, американському, канадському, австралійському та ін.. англомовних дискурсах) та вивчення прагматичної інтенції адресанта та реалізації прагматичного потенціалу адресата.

Література:

- Баранов А.Н. О типах сочетаемости метафорических моделей / А.Н. Баранов // Вопросы языкознания. – 2003. – № 2. – С. 73–77.
2. Блэк М. Метафора / М. Блэк // Теория метафоры: Сб. / Под ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. – М.: Прогресс, 1990. – С. 150–170.
3. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика: Курс лекций по английской филологии / Н. Н. Болдырев – Тамбов, 2002. – 112 с.
4. Разан А. П. Когнитивные аспекты метафоризации названий растений / А. П. Разан // Культурологический компонент языка. Вып. 3. Т. 2. – Киев: Научное издание «Язык и культура», 2001. – С. 164–168.
5. Кобозева И. М. Семантические проблемы анализа политической метафоры / И. М. Кобозева // Вестник МГУ. – Сер. Филология. – 2001. – № 6. – С. 132–149.
6. Павловская О. В. Средства речевой выразительности / О. В. Павловская // Под ред. Л. К. Граудиной, Е. Н. Ширяева. – М., 1998. – С. 267–274.
7. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
8. Black M. Models and Metaphors (Studies in language and philosophy) / M. Black. – Ithaca, New York: Cornell Univ. Press, 1962. – 267 p.
9. Fillmore Ch. J. Toward a Frame-Based Lexicon: The Semantics of RISK and Its Neighbors / Ch. J. Fillmore, B. T. Atkins // Frames, Fields, and Contrasts. – Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Assoc., 1992. – P. 75–102.
10. Lakoff G. The Contemporary theory of Metaphor // Ortony, Andrew (ed.). 1993. – P. 202–251.
11. Serle J. R. Metaphor / J. R. Serle // Pragmatics. Edited by Steven Davis, Oxford University Press. – New York: Oxford. – 1991. – P. 519–539.

УДК 81.373

Н. Ю. Тодорова,

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса

КОНЦЕПТ «ПРОСТІР» ЯК ЕТАЛОН УНІВЕРСАЛЬНОГО КОНЦЕПТУ

У статті узагальнено відомі визначення терміну концепт, виявлено основні ознаки концепту. Розглянуто основні гіпотези щодо існування універсальних концептів та наведено списки універсальних концептів. Доведено, що концепт «простір» є найдавнішим концептом, тому він може розглядатися в якості еталону універсального концепту.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, культура, концепт, універсальний концепт, простір.

В статті обобщены известные определения термина концепт, выявлены основные признаки концепта. Рассмотрены основные гипотезы о существовании универсальных концептов и приведены списки универсальных концептов. Доказано, что концепт «пространство» является древнейшим концептом, поэтому может рассматриваться в качестве эталона универсального концепта.

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, культура, концепт, универсальный концепт, пространство.

The article summarizes the known definitions of the term concept, reveals main features of the concept. It reviews the basic hypotheses about the existence of the universal concepts and gives lists of the universal concepts. The concept «space» is proved to be the oldest one, so it can be considered as a standard universal concept.

Keywords: cognitive linguistics, culture, concept, universal concept, space.

Постановка проблеми. Проблема «мова і культура», «мова і людина» була однією з центральних у мовознавстві ХІХ століття і розглядалася в працях В. Гумбольдта, О. Потебні, Е. Сепіра. У першій половині ХХ століття вона була відтіснена на другий план і, як зазначав Ю. К. Волошин, багато десятиліть лінгвісти вивчали «людину, яка мовчить» (мова розглядалася сама в собі і для себе) [1, с. 20]. Усвідомлення того, що мова, не може бути зрозуміла і пояснена поза зв'язком з її творцем і користувачем [2, с. 6], дало поштовх розвитку антропоцентричної наукової парадигми, в рамках якої виникає когнітивна лінгвістика – один із самих перспективних напрямків в дослідженнях міждисциплінарного характеру [3, с. 41].

Становлення сучасної когнітивної лінгвістики пов'язують з працями таких вчених, як Дж. Міллер, Ч. Філлмор, І. Штерн, Дж. Лакофф, Р. Лангакер, Р. Джакендофф і О. С. Кубрякова. Когнітивна лінгвістика вивчає як самі ментальні процеси, що відбуваються при сприйнятті, осмисленні і, відтак, пізнанні дійсності свідомістю мовця, так і форми та види ментальних репрезентацій цих процесів [4, с. 9].

Центральним поняттям і найважливішим об'єктом дослідження когнітивної лінгвістики є *концепт*. Однак, незважаючи на те, що поняття *концепт* можна вважати для сучасної когнітивістики таким, що затвердилося, зміст цього поняття дуже істотно варіюється в концепціях різних наукових шкіл та окремих вчених.

Мета статті є триєдина: узагальнення основних визначень терміну концепт та виявлення загальних ознак концепту; аналіз гіпотез щодо існування універсальних концептів та списків універсальних концептів з ціллю виявлення загальних характеристик універсальних концептів; виявлення універсального концепту, при вивченні якого можливо дослідити природу і основні характеристики універсальних концептів взагалі.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасній когнітивній лінгвістиці не існує загальноприйнятої класифікації напрямків вивчення концептів. Так, З. Д. Попова та І. А. Стернін говорять про п'ять наступних напрямків в сучасній когнітивній науці:

культурологічний: концепти виступають елементами культури (Ю. С. Степанов);

лінгвокультурологічний: концепти розглядаються як елементи національної лінгвокультури, тобто напрямок «від мови до культури» (В. І. Карасик, С. Г. Воркачев, Г. Г. Слишкін, В. Г. Токарев);

логічний: концепти аналізуються поза їх мовною формою (Н. Д. Арутюнова);

семантико-когнітивний: лексична і граматична семантика мови виступає засобом доступу до змісту концептів, тобто напрямок «від семантики мови до концептосфери» (О. С. Кубрякова, М. М. Болдирев, А. П. Бабушкін, К. В. Рахіліна, З. Д. Попова, І. А. Стернін);

філософсько-семіотичний: вивчає когнітивні основи знаковості (О. В. Кравченко) [4, с. 12].

В. А. Маслова виділяє три основних підходи:

перший підхід приділяє велику увагу культурі, а сама культура розглядається як сукупність концептів, в якій концепт – «згусток культури», а мова має другорядне значення, виступаючи засобом об'єктивації концептів (Ю. С. Степанов);

другий підхід вважає семантику мови єдиним засобом формування змісту концепту (Н. Д. Арутюнова, Т. В. Булігіна, О. Д. Шмельов);

третій підхід базується на тезі, що концепт є результатом зіткнення значення слова з особистим досвідом людини (О. С. Кубрякова, Д. С. Ліхачов) [5, с. 32].

Таких класифікацій є безліч, і, як вказують їх автори, вони всі є досить умовними. Але узагальнення найпоширеніших визначень терміну «концепт», виявляє спільні риси і закономірності.

За М. Д. Ахундовим, концепти – ментальні сутності, які мають ім'я в мові та відображають культурно-національне уявлення людини про світ [6, с. 4].

Ю. С. Степанов вважає, що концепт – це основний осередок, згусток культури в ментальному світі людини [7, с. 43].

О. С. Кубрякова визначає концепти як «кванти» знання, одиниці ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості і тієї інформаційної структури, яка відображає знання і досвід людини; оперативні змістовні одиниці пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку (*lingua mentalis*), всієї картини світу, відображеної в людській психіці [8, с. 90].

За думкою С. Г. Воркачева, концепт – одиниця колективної свідомості, що має мовне вираження і відзначена етнокультурною специфікою [9, с. 5], культурно відзначений вербалізований сенс [10, с. 19].

В. І. Карасик вважає концепт багатомірним смисловим утворенням, в якому виділяються ціннісна, образна і понятійна сторони [11, с. 91]. Образна сторона концепту – це характеристики об'єктів або явищ, що сприймаються людиною, тобто ознаки практичних знань. Понятійна сторона – це мовна фіксація концепту. Ціннісна сторона – важливість даного психічного утворення для індивіда і колективу в цілому. Причому ціннісну сторону концепту вчений вважає визначальною [11, с. 107].

Розмежовуючи два суміжних терміни «концепт» і «поняття», В. А. Маслова зауважує, що концепти – це лише найважливіші поняття, без яких неможливо уявити дану культуру [5, с. 27], а сам концепт визначає як семантичне утворення, відмічене лінгвокультурною специфікою [5, с. 36].

В. Г. Токарев розглядає концепт як глобальну, багатомірну одиницю ментального рівня, якій властиві: історичний детермінізм, широка екстенціональність, структурованість інтенціоналами наукових та буденних понять, уявлень, культурних установок, ідеологем, стереотипів, неоднорідність змісту, різноманітність типу знакових репрезентацій [12, с. 12].

Визначення терміну концепт Г. Г. Слишкіним об'єднує вищезгадані визначення: концепт – одиниця, покликана зв'язати воедино наукові розвідки в області культури, свідомості і мови, тому він належить свідомості, детермінується культурою і об'єктивується в мові [13, с. 9].

В останньому визначенні чітко окреслюються основні ознаки концепту: концепт нерозривно пов'язаний з культурою, є елементом людської свідомості і знаходить своє вираження в мові. Але не всі вчені так одностайні щодо основних рис концепту. З. Д. Попова, І. А. Стернін вважають, що етнокультурна специфіка та ціннісна складова є необов'язковими рисами концепту: за думкою науковців, деякі концепти, наприклад, побутові, не мають етнокультурної складової, просторові та часові концепти не мають ціннісної складової [4, с. 25].

Такі концепти є відображенням об'єктивної дійсності. Розумова діяльність є процесом універсальним, який відбувається за загальними психічними законами. Тому багатьма вченими допускається, існування певного набору первинних концептів, які існують в усіх лінгвокультурах, і з яких розвиваються усі інші концепти, які утворюють «концептосферу» (термін введений Д. С. Ліхачовим [14, с. 9]) – тобто, сферу концептів певного етносу.

Гіпотеза про універсальні концепти є досить давньою. Г. В. Лейбніц, підтримуючи ідеї Платона, створив гіпотезу «вроджених ідей», «первинних аксіом, (*primitifs*)» – тобто ідей і принципів, які від природи зафіксовані в нашому мозку [15, с. 75]. Спираючись на ідеї Г. В. Лейбніца і новий підхід до дослідження і опису семантики А. Богуславського, який базується на пошуках семантичних примітивів, в 1972 році А. Вежбицька запропонувала перший перелік елементарних концептів, або «семантичних примітивів», який містив 14 одиниць. З'єднавши пошук «калфавіту людських думок» з пошуком лексичних універсалій, тобто понять, лексикалізованих в усіх мовах світу, А. Вежбицька переглядала список. Список гіпотетичних семантичних примітивів, запропонований в 1993 році, містить наступні одиниці: *я, ти, щось, хтось, це, говорити, хотіти, не хотіти, відчувати, думати, знати, де, добрий*, але він не є остаточним, оскільки існує певний ряд одиниць, які розглядаються вченою, як можливі кандидати на внесення в даний список [16, с. 189–190].

Аналогічну думку про існування певного кінцевого переліку загальнолюдських понять поділяє Р. Лангакер. Вчений запропонував теорію, згідно до якої основою розуміння лексичних концептів є спеціальні концептуальні комплекси (структури знань) – базові і абстрактні **домени**. До базових доменів він відносить наступні: *простір, колір, температура, тиск, біль, час, емоція*. Базові домени, це – домени, які розвилися на основі сенсорно-перцептивного досвіду людини і є основою для більш складних доменів [17, с. 230–232].

Такі постійно існуючі концепти, як *світ, час, слово, віра, любов, воля, число* Ю. С. Степанов вважає базовими концептами і називає їх константами культури [7, с. 84].

Універсальними категоріями культури, без яких жодна культура неможлива, А. Я. Гуревич називає *час, простір, зміни, причини, долю, число, відношення частини до цілого* [18]. Дані «космічні» категорії є визначальними категоріями людської свідомості, «системою координат», за якою люди сприймають дійсність і будують власну «модель світу» [18].

Модель світу у різних народів різниться, за Г. Д. Гачевим, оскільки, незважаючи на те, що люди живуть під одним сонцем та місяцем, під одним небом, загальні для всіх народів цінності: *життя, світло, домівка, сім'я, слово, бог* – розташовуються в різному співвідношенні. Так, наприклад, для германців важливіше *час*, для росіян – *простір* [19, с. 18–19].

Навіть з наведених списків універсальних базових концептів стає очевидним, що саме концепти *час* і *простір* займають особливе місце в культурі кожної нації. *Час* та *простір* визнано в філософії як два основних атрибута матерії, дві форми буття [20, с. 231]. Ці поняття відіграють найважливішу роль в людському мисленні і, тому, відносяться до фундаментальних понять культури. Ці концепти, за М. Д. Ахундовим, настільки фундаментальні, що на певному рівні розвитку культури, вони розглядалися як генетичний початок світу [6, с. 3]. В мові це підтверджується, зокрема, тим, що багато прийменників і сполучників зазнають семантичних змін за логічною схемою: *простір – час – причина* [21, с. 127].

О. С. Кубрякова, проаналізувавши списки універсальних концептів, наведені у теоретичних джерелах, також констатує, що у всіх списках на перше місце винесені такі поняття як *об'єкт* і *процес*, за ними слідує поняття *простір* чи *місце* [21, с. 85]. Але питання первинності указаних концептів вирішується умовно, оскільки численні експерименти показують, що процес формування первинних концептів людської свідомості є процесом діалектичного зв'язку між об'єктом і діяльністю, в яку він залучений: спрацьовує ефект протиставлення фону і фігури. Сприйняття дитиною *що* і *де* починається не зі сприйняття об'єктів (облич, іграшок тощо), а зі сприйняття руху (зникнення і появи об'єктів) [21, с. 89].

Порівнюючи *час* та *простір* як два основних атрибута матерії, дві форми буття, В. Г. Гак зауважує, що простір сприймається людиною легше: достатньо відкрити очі, повернути голову, протягнути руки. Тому саме *простір* – одна з найперших реалій буття, яка сприймається і диференціюється людиною [21, с. 127].

Як показали дослідження в сфері перцептивного сприйняття, в ході еволюції у людини сформувалися дві відносно автономні системи бачення світу: *що*-система і *де*-система. Завдяки першій системі формується поняття об'єкту як фігури, завдяки другій – формуються орієнтаційні концепти: концепти віддаленості і близькості об'єкта, його місцезнаходження, його змін при русі [21, с. 88]. Тобто сучасні наукові експерименти підтверджують існування первинних концептів, причому універсальний концепт *простір* є найдавнішим з них, оскільки він уособлює в собі всі суттєві ознаки універсальних концептів: є найдавнішим концептом, утвореним на основі сенсорно-перцептивного досвіду людини; пов'язаний з іншими базовими концептами; існує в усіх культурах і є формулою основоположні уявлення про світ; є основою для формування інших концептів; лексикалізований в усіх мовах світу.

Щодо питання, чи притаманна концепту *простір* етнокультурна специфіка і ціннісна складова, ми вважаємо, що ключ до його вирішення дає мова. Адже тільки мова дає природний доступ до свідомості, до розумових процесів [5, с. 9]. В процесі спілкування концепти виражаються мовними знаками [11, с. 34], тому концепт як ментальна одиниця може бути описаний через аналіз засобів його об'єктивації [4, с. 46]. З. Д. Попова, І. А. Стернін визначили сукупність всіх мовних засобів об'єктивації концепту як номінативне поле концепту. Мовними засобами об'єктивації концепту, які входять до номінативного поля концепту, вважають прямі і похідні номінації концепту, однокореневі слова, контекстуальні синоніми і авторські номінації, стійкі словосполучення, словарні статті і цілі тематичні тексти, також фразеологічні одиниці і паремії [4, с. 48–49].

Дискусійним в лінгвістиці залишається питання, чи притаманна універсальним концептам етнокультурна специфіка і ціннісна складова. На нашу думку, на це питання відносно універсального концепту *простір*, може дати відповідь розгляд цього концепту на матеріали культурно маркованих одиниць, а саме фразеологічних одиниць (ФО). Адже ФО – це найцінніше джерело інформації про культуру і менталітет народу, про звичаї, обряди, мораль, поведінку, ім притаманна «культурна пам'ять» – асоціації, які тягнуться з минулого вживання і формують сучасне значення [22, с. 43, 57]. Дослідження певного концепту не може бути повним і вичерпним без вивчення фразем, які об'єктивують його. Це підтверджується і розвитком досліджень корпусної лінгвістики, які продемонстрували ключову роль фразеологічних висловів у мові.

Висновки. Узагальнення основних визначень терміну *концепт* окреслило основні ознаки концепту, а саме: він нерозривно пов'язаний з культурою, є елементом людської свідомості і знаходить своє вираження в мові. Сучасною наукою доведено існування окремих типів концептів, які є універсальними для всіх лінгвокультур. Найдавнішим з таких універсальних концептів є *простір*. Ми вважаємо, що в перспективі розгляд універсального концепту *простір* як еталону універсального концепту на матеріали культурно маркованих одиниць, а саме фразеологізмів, відповідь на питання, чи притаманна етнокультурна специфіка і ціннісна складова універсальним концептам взагалі.

Література:

1. Общій американский сленг: состав, деривация и функция (лингвокультурологический аспект) [Текст] : Монография / [Ю. К. Волошин]. – Краснодар : Кубан. гос. ун-т, 2000 – 282 с.
2. Кравченко А. В. Язык и восприятие: Когнитивные аспекты языковой категоризации [Текст] / А. В. Кравченко. – Иркутск : Изд-во Иркутского ун-та, 1996. – 160 с.
3. Кубрякова Е. С. О когнитивной лингвистике и семантике термина «когнитивный» [Текст] / Е. С. Кубрякова // Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация. – Воронеж, 2001. – С. 4–10.
4. Когнитивная лингвистика [Текст]: Монография / [З. Д. Попова, И. А. Стернин]. – М. : АСТ: «Восток–Запад», 2007. – 314 с.
5. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика [Текст]: Учебное пособие / В. А. Маслова. – Мн. : ТетраСистемс, 2004. – 256 с.
6. Ахундов М. Д. Концепции пространства и времени: истоки, эволюция, перспективы [Текст] / М. Д. Ахундов. – М. : Наука, 1982. – 221 с.
7. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры [Текст] / Ю. С. Степанов. – [изд. 2-е, испр. и доп.] – М. : Академический проект, 2001. – 990 с.
8. Краткий словарь когнитивных терминов / [Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина]; под ред. Е. С. Кубряковой. – М. : Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. – 245 с.
9. Лингвокультурный концепт: типология и области бытования [Текст]: Монография / [С. Г. Воркачев, Л. Э. Кузнецова, Г. В. Кусов, Д. Ю. Полиниченко, М. А. Хизова]; под общ. ред. проф. С. Г. Воркачева. – Волгоград : ВолГУ, 2007. – 400 с.
10. Концепт счастья в русском языковом сознании: опыт лингвокультурологического анализа [Текст]: Монография / [С. Г. Воркачев]. – Краснодар, 2002. – 142 с.
11. Языковой круг: личность, концепты, дискурс [Текст]: Монография / [В. И. Карасик]. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
12. Концепт как объект лингвокультурологии (на материале репрезентаций концепта «Труд» в русском языке) [Текст] : Монография / [Г. В. Токарев]. – Волгоград : Перемена, 2003. – 213 с.

13. Лингвокультурные концепты прецедентных текстов [Текст]: Монография / [Г. Г. Слышкин]. – М.: Academia, 2000. – 141 с.
14. Лихачев, Д. С. Концептосфера русского языка [Электронный ресурс] / Д. С. Лихачев // Известия РАН. Сер. лит. и яз. – М., 1993. – Т. 52., № 1. – С. 3–9. – Режим доступа: <http://feb-web.ru/feb/izvest/1993/01/931-003.htm>
15. Лейбниц Г. В. Сочинения в 4-х томах. Т. 2 [Текст] / [Ред., авт. вступ. статьи и примеч. И. С. Нарский]. – М.: Мысль, 1983. – 686 с.
16. Вежбицкая А. Семантика, культура и познание: общечеловеческие понятия в культуроспецифичных контекстах [Электронный ресурс] / А. Вежбицкая // Thesis. – Вып. 3. – М., 1993. – С. 185–206. – Режим доступа: <http://www.philology.ru/linguistics1/wierzbicka-93.htm>
17. Evans V. Cognitive linguistics: an introduction [Текст] / V. Evans, M. Green. – Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd., 2006. – 830 p.
18. Гуревич А. Я. Категории средневековой культуры [Текст] / А. Я. Гуревич. – [2-е изд., испр. и доп.] – М.: Искусство, 1984. – 350 с.
19. Гачев Г. Д. Ментальности народов мира [Электронный ресурс] / Г. Д. Гачев. – М.: Алгоритм, Эксмо, 2008. – 544 с. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Gurev/index.php
20. Философия: Учебник [Текст] / [Г. И. Иконникова, В. Н. Лавриненко, В. П. Ратников, М. М. Сидоров]; под ред. проф. В. Н. Лавриненко. – [2-е изд., испр. и доп.] – М.: Юристъ, 2004. – 520 с.
21. Логический анализ языка. Языки пространств [Текст] / [отв. ред.: Н. Д. Арутюнова, И. Б. Левонтина]. – М.: Языки русской культуры, 2000. – 448 с.
22. Маслова В. А. Лингвокультурология [Текст]: Учебное пособие / В. А. Маслова. – М.: Академия, 2001. – 208 с.

УДК 81'44=531=161.1=111

В. Д. Урядова,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

СПЕЦИФІКА ОБ'ЄКТІВ ЗІСТАВЛЕННЯ У СЛОВОТВОРЧІЙ СЕМАНТИЦІ РІЗНОСИСТЕМНИХ МОВ

У статті розглядаються такі базові поняття сучасної дериватології, як словотворче значення, словотворчий тип, словотворча модель, спосіб словотворення, словотворча парадигма, словотворче гніздо та словотворча категорія. Кожне з цих понять, розглядається окремо з метою з'ясувати, яке з них доцільніше використовувати при порівнянні засобів словотворення в неспоріднених різносистемних мовах.

Ключові слова: словотворче значення, словотворчий тип, словотворча модель, спосіб словотворення, словотворча парадигма, словотворче гніздо, словотворча категорія, різносистемні мови.

В статье рассматриваются такие базовые понятия современной дериватологии, как словообразовательное значение, словообразовательный тип, словообразовательная модель, способ словообразования, словообразовательная парадигма, словообразовательное гнездо и словообразовательная категория. Каждое из этих понятий рассматривается отдельно, с целью выяснить, какое из них целесообразнее использовать при сравнении средств словообразования в неродственных разносистемных языках.

Ключевые слова: словообразовательное значение, словообразовательный тип, словообразовательная модель, способ словообразования, словообразовательная парадигма, словообразовательное гнездо, словообразовательная категория, разносистемные языки.

The article studies the basic concepts of the modern word derivation such as derivational value, derivational type, derivational model, the method of word derivation, derivational paradigm, derivational nest and derivational category. Each of these concepts is examined separately to determine which one is better to use when comparing the word formation in unrelated languages.

Key words: derivational value, derivational type, derivational model, the method of word derivation, derivational paradigm, derivational nest, derivational category, distantly related languages.

Словотвір традиційно визначають [11, с. 138] як проміжний рівень мови [11, с. 138]. Ця обставина накладає додаткові труднощі в аспекті зіставного дослідження мов, особливо далекоспоріднених або неспоріднених, коли семантичний принцип, тобто підхід від значення до форми, застосувати неможливо. Те, що в одній мові виражається граматично, пише М. П. Кочерган, в іншій – може бути лексично і т. ін. [11]. Це зумовлює специфіку одиниць зіставного словотворення, функцію яких можуть виконувати *словотворча категорія, словотворче гніздо, словотворча парадигма*, а також іноді називають і *спосіб словотворення* [11, с. 143]. На сьогодні вважають, що найбільш коректними одиницями зіставлення у царині словотворення є словотворчі категорії [3] та словотворчі гнізда [14].

Ці позиції дають право говорити про значні розбіжності вчених у визначенні одиниць дослідження зіставного словотворення. Особливо це стосується неспоріднених мов, зокрема тих, які в цій роботі обрано за матеріал дослідження, тобто корейської, російської й англійської.

В останніх публікаціях, присвячених дискусійним проблемам словотвору, особливо пов'язаних із контрастивістикою, значну увагу приділено визначенню базових понять лексичної деривації [5].

Теоретичні основи сучасної дериватології було закладено переважно в 60-х-70-х роках фундаментальними працями Н. Д. Арутюнної [1], О. А. Земської [7], Н. Ф. Клименко [9], І. І. Ковалика [10], І. С. Улуханова [17], М. М. Шанського [18], Н. Янко-Триницької [19] та ін. Центральними поняттями, які вивчали ці дослідники зі структурно-семантичних позицій, були такі: *словотворче значення, словотворчий тип, словотворча модель, спосіб словотворення, словотворча парадигма, словотворче гніздо, словотворча категорія*. Розглянемо докладніше, які з цих понять можуть бути ефективними у зіставних дослідженнях.

Словотворче значення (узагальнене категоріальне значення слів певної словотворчої структури, що встановлюється на основі семантичного співвідношення похідних слів та їхніх твірних і виражається за допомогою словотворчого форманта), на думку М. П. Кочергана, «не може бути використане як одиниця зіставлення, оскільки воно представляє формально виражений тип значення, спільний для цілої серії мотивованих слів з одним і тим самим формантом, яким відрізняються ці слова від слів, що їх мотивують» [11]. Формальне вираження навіть у близькоспоріднених мовах далеко не завжди збігається. Тут можна робити спостереження щодо обсягу наявності в порівнюваних мовах мутаційних, транспозиційних і модифікаційних значень.